

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Uued jätkusuutlikud majandusmudelid“**(ettevalmistav arvamus)**

(2018/C 081/08)

Raportöör: **Anne CHASSAGNETTE**Kaasraportöör: **Carlos TRIAS PINTÓ**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 7.2.2017
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav	allkomitee „Uued jätkusuutlikud majandusmudelid“
Vastuvõtmine allkomitees	25.9.2017
Vastuvõtmine täiskogus	18.10.2017
Täiskogu istungjärk nr	529
Hääletuse tulemus	187/3/4
(poolt/vastu/erapooletuid)	

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopat mõjutavate majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaprobleemide tohtu suurenemine seab kahtluse alla materjali hankimisel, tootmisel, omamisel ja äraviskamisel põhineva majandusmudeli.

1.2. Oleme tunnistanud majanduse hübriidvormi tekkimisele, milles traditsiooniline turustruktuur konkureerib paljude uute mudelitega, mis muudavad tootjate, turustajate ja tarbijate vahelisi suhteid.

1.3. Lisaks majanduslikule tasuvusele püüavad – või kavatsevad – teatud uued mudelid, nagu funktsionaalne majandus, jagamismajandus ja vastutustundlik rahastamine, tegeleda muude inimeste ja maailma jaoks oluliste ja kestliku arengu jaoks võtmetähtsusega väljakutsetega, nagu

— sotsiaalne õiglus;

— kaasav juhtimine;

— loodusressursside ja -kapitali säilitamine.

1.4. Euroopa Liidu jaoks on nende innovaatorite toetamine võimalus võtta juhtpositsioon innovatiivsete majandusmudelite puhul, mis muudavad lahutamatuks majandusliku heaolu, kvaliteetse sotsiaalkaitse ja keskkonnasäästlikkuse mõisted ning määratlevad nn Euroopa kaubamärgi. Seega peavad ELil olema nimetatud küsimuses kaugeleulatuvad eesmärgid.

1.5. Selle saavutamiseks esitatakse käesolevas arvamuses **kümme soovitust**.

1.5.1. **Tagada ELis jätkusuutliku majanduse alase tegevuse parem koordineerimine, luues uue jätkusuutliku majanduse alalise struktuuri.** Struktuurile eraldataks hindamis- ja teabevahetusvahendid, et jälgida kestliku arengu potentsiaaliga uute majandusmudelite arengut ja käesolevas dokumendis sisalduvate soovituste rakendamist. Selline struktuur soodustaks dialoogi eri sidusrühmade vahel Euroopa tasandil. Komitee võiks neile jõupingutusele kaasa aidata ning luua uue majanduse vaatlusrühma, nagu mitmetes arvamustes on juba soovitatud.

1.5.2. Eli ametiasutused peaksid toetama teadusuuringuid, eelkõige vastutustundlikke teadusuuringuid ja vastutustundlikku innovatsiooni,⁽¹⁾ et

- paremini mõista uute majandusmodelite tegelikku mõju jätkusuutlikkusele kogu olelusringi vältel ning jätkata uute modelite väljatöötamisel esinevate takistuste uurimist;
- töötada välja näitajad uute majandusmodelite jälgimiseks ja nende nähtavuse suurendamiseks.

1.5.3. Tuleb tagada, et uued mudelid vastaksid jätkusuutlikkuse kriteeriumidele. Uue jätkusuutliku majandusmudeli käsituste raames töötavad mõned osalejad välja mudeleid, mis ei pruugi olla kõikides aspektides jätkusuutlikud. Komisjon peab arvesse võtma mitte üksnes teatavate uute majandusmodelite pakutavaid võimalusi, vaid ka võimalikke riske ja soovimatut kõrvalmõju, eelkõige sotsiaalküsimuste, tööõiguse ja ebaausa maksukonkurentsi seisukohast.

1.5.4. EL peab julgustama ja toetama haridust, koolitust ja teabe jagamist, et parandada kõigi sidusrühmade teadmisi uute jätkusuutlike majandusmodelite ning jätkusuutliku rahastamise rolli kohta. Eesmärk on rõhutada kooskõla ning jätkusuutlikkuse väljakutsete ja majandusliku tasuvuse vahelisi võimalikke pingeid ja kompromisse.

1.5.5. Komisjon peaks analüüsima ja täiendama (kuid mitte asendama) erasektori algatusi, mille eesmärk on tutvustada parimaid tavasid ja kogemusi innovaatorite vahel internetivõrgustikes ja -platvormides, konverentsidel jne. Komitee juba toetab selliseid algatusi, juhtides koos Euroopa Komisjoniga uut ringmajanduse platvormi.

1.5.6. Eli ametiasutused peavad tagama, et uute ja tõeliselt jätkusuutlike majandusmodelite arendajatel oleks juurdepääs rahastamisele mudelite esmases arendusetapis ja ka hiljem. Vahendid ja määratlused on vajalikud, et anda neile eelistatud juurdepääs riiklikele rahastamisvahenditele ja/või hõlbustada sotsiaalselt vastutustundlikel investoritel nende rahastamist.

1.5.7. Euroopa Komisjon võiks soodustada uute jätkusuutlike mudelite katsetamist sihtotstarbelise innovatsiooni rahastamise fondi kaudu, mis oleks avatud avaliku ja erasektori partnerlustele. Seda silmas pidades soovib komitee koostada katseprojekte, et luua ühist väärtust ja integreerida uue majanduse võrgustikud.

1.5.8. Eli ametiasutused peavad kaasama Eli olemasolevatesse valdkondlikesse poliitikasuundadesse uusi majandusmudeleid arendavad sidusrühmad, et suurendada nende nähtavust ja luua finantsvõimendust nende kasutuselevõtu toetamiseks. Näiteks praegu ettevalmistatavas liikuvuspaketis oleks ehk kasulik toetada uusi koossõidu- või ühisauto kasutamise mudeleid, et täiendada ühistranspordi pakkumist.

1.5.9. Üldisemalt peab EL kehtestama poliitika-, maksu- ja õigusraamistiku, et toetada nende uute jätkusuutlike mudelite ulatuslikku kasutamist ning samuti selleks, et:

- lahendada probleem poliitilisel tasandil ja töötada välja selge visioon, mille kohaselt on jätkusuutlikkus oma sotsiaalse ja majandusliku mudeli ajakohastamise alustala;
- innustada sotsiaalsete ja keskkonnaga seotud väliskulude sisestamist majanduskäsitlusse ja suunata liikmesriikide maksusüsteeme ökoloogilise maksustamise poole. Kuni need väliskulud ei sisaldu hindades, valitsevad meie majanduses jätkuvalt lineaarse majanduse tooted ja teenused;
- töötada välja õigusraamistik, millega edendatakse säästvat tarbimist ja tootmist, suurendades nii olemasolevate kui ka tekkivate sektorite läbipaistvust ja vastutust, nii et sotsiaalset ja keskkonnamõju võetak arvesse kogu väärtusahela ulatuses.

1.5.10. Finantssektori toimimine tuleb läbi vaadata, et muuta see jätkusuutlikuks ja määratleda uuesti riski mõiste, et hõlmata mikro- ja makrotasandil pikaajalised, keskkonnaalased, sotsiaalsed ja juhtimisküsimused. Selles ümberkorralduses peavad osalema kõik finantsväärtusahela osalejad (tarbijad, pangad, investorid, seadusandjad, valitsused). See võimaldab investeringute ja laenuvõtmise paremini kohandada vastutustundlike tarbijate ootustele. Komitee teeb

⁽¹⁾ Näiteks üheksanda raamprogrammi (2021–2027) (FP9) raames.

ettepaneku luua platvorm (keskus), mis annaks tarbijatele objektiivset teavet sellistes küsimustes orienteerumiseks.

2. Üldised märkused: vajadus eelistada innovaatoreid, kes pakuvad Euroopas jätkusuutlikke uusi majandusmudeleid.

2.1. Üha enam arutatakse **meie majandusmudeli jätkusuutlikkuse** ehk selle võime üle vastata praeguste põlvkondade vajadustele, seadmata ohtu tulevaste põlvkondade suutlikkust vastata oma vajadustele⁽²⁾.

2.2. **Majanduslikus mõttes** peegeldab mõnes riigis püsiv massiline tööpuudus raskusi, mida elanikkonnarühmad kogevad kiiresti muutuvale tööturule sisenemisel. Ostujõu langus ja mõnede arenenud riikide vähene majanduskasv tõstavad küsimusi selle kohta, millised peaksid olema meie majandusmudeli eesmärgid.

2.3. Sotsiaalses mõttes on ebavõrdsuse suurenemine tõstatanud küsimuse (majanduslike ja looduslike) ressursside võrdse jaotamise ja jagamise kohta. See, et üks ühiskonnaosa jäetakse majanduskasvu eelistest ilma, tähendab vajadust vaadata läbi meie **juhtimisviisid**, et kehtestada **kaasavam ja suuremat osalemist soodustav majandusmudel**.

2.4. **Keskkonna tasandil** seatakse kliimamuutustega seotud ohtude tõttu kahtluse alla meie sõltuvus suure CO₂-heitega kütustest. Meie tootmis- ja tarbimissüsteemide linearsus viib loodusvarade ülekasutamiseni ja bioloogilise mitmekesisuse vähenemiseni. Majandustegevusest tulenev saaste mõjutab nii keskkonda kui ka inimeste heaolu.

2.5. Siinkohal konkureerib praegune majandusmudel paljude uusi majandusmudeleid pakkuvate innovaatoritega.

2.5.1. Need uued mudelid, mis võivad põhineda uuel tehnoloogial ja eeskätt digitehnoloogial, muudavad suhteid tootjate, turustajate ja tarbijate vahel, kellest mõnikord saavad tootvad tarbijad. Neis vaidlustatakse teatud tavapärased mõisted, nagu palgatöö, pakkudes paindlikumaid ja jagatud töövorme. Kuigi neid loetakse uuteks mudeliteks, võivad need tegelikult olla endiste tavade uuendused.

2.5.2. Käesolevas arvamuses käsitletakse kõiki uusi majandusmudeleid, millega soovitakse **või kavatakse** lisaks majandusliku tasuvuse saavutamisele vastata ka muudele kestliku arengu küsimustele, nagu:

- **sotsiaalne õiglus** (inimväärikuse austamine, kaupadele ja teenustele juurdepääsu laiendamine, ressursside õiglane jaotamine, õiglane hind, solidaarsus);
- **kaasavam juhtimisviis** (töötajate ja tarbijate suurem osalemine ettevõtte tegevuses ja strateegilises juhtimises, tootmis- ja tarbimisviis, mis on paremini seotud elanikkonna tegelike vajaduste ja kohaliku olukorraga);
- **loodusvarade ja -kapitali säilitamine** (majandusliku jõukuse ja ressursside kasutamise vahelise seose kaotamine, negatiivse keskkonnamõju arvestamine).

2.5.3. Innovatiivsed ettevõtjad, kes pakuvad **uusi majandusmudeleid**, mis on väidetavalt jätkusuutlikumad, koonduvad **paljude käsituste** alla, nagu ringmajandus, funktsionaalne majandus, jagamismajandus, majandus ühise heaolu nimel, vastutustundlik rahastamine. Need rikastavad juba struktureeritud ettevõtjate ökosüsteemi, sotsiaalmajandust, mille tegevuse keskmes on juhtimisküsimused ning ühiskondlik ja keskkonnamajanduslik kasulikkus. Sotsiaalmajandust ei saa pidada uueks ega jätkusuutlikuks majandusmudeliks, kuid see uueneb sellegipoolest innovaatorite tegevuse tulemusena. **Kuigi nimetatud uute mudelite eesmärgid ei ole alati samad** (mõned keskenduvad keskkonnamajandusele, teised sotsiaalsetele aspektidele), siis **on need suunatud mitmete** (majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnamajanduslike) **väärtuste loomisele** ning **seetõttu ei tohiks neid käsitleda eraldi seisvatena**.

2.6. EL peaks kasutama võimalust võtta jätkusuutliku majandusmudeli edendamisel juhtpositsioon. Euroopa majandusmudel peab jätkama enda taasvastamist, et vastata pikaajalistele probleemidele ning muuta majandusliku heaolu ja jätkusuutlikkuse mõisted lahutamatuks.

⁽²⁾ SC/047 „Üleminek jätkusuutlikumale Euroopa tulevikule – strateegia aastaks 2050“ (koostamisel) (vt käesoleva Euroopa Liidu Teataja lk 44).

2.6.1. **Euroopa tarbijad on aina teadlikumad tarbimise sotsiaalsest ja keskkonnamõjust. Tootvate tarbijate tekkimine, eeskätt taastuvenergia sektoris, aitab kaasa uute suhete kujundamisele väärtusahelas ning tootjate, turustajate ja tarbijate vahel. See kehtib ka ettevõtjate kohta. Näiteks finantssektoris laiendatakse riski mõistet, et hõlmata ka mitterahalisi kriteeriume, eelkõige varade hindamisel.** Mõned varahaldurid soovivad seetõttu innustada ettevõtjaid täpsustama lisaks oma õigusjärgsetele kohustustele teatavaid ettevõtja sotsiaalse ja keskkonnaalase vastutuse elemente. See protsess on praegu veel algusjärgus ning seda tuleb jätkata ja tugevdada, lähtudes tegelikust vastutusest⁽³⁾. Jätkusuutliku rahastamise arendamine on parim viis Euroopa finantsüsteemi liikumiseks lühiajalise stabiliseerimise käsitlusest pikaajalise mõju saavutamisele.

2.6.2. Euroopa võib uue majanduse edendamise juhtpositsioonist suurt kasu saada.

2.6.3. **EL saab kasutada neid uusi mudeleid konkreetsetele probleemidele lahenduste leidmiseks.** Ühisauto kasutamine, mis on transpordiliike uuendanud, võib soodustada kaasavat ja keskkonnasõbralikumat liikuvust. Ärimudelid, mille eesmärk on raskustes isikute uuesti tööle aitamine, aitavad parandada teatava elanikkonnaosa juurdepääsu tööturule.

2.6.4. **Eli jaoks võib majandusmudeli jätkusuutlikkusest saada ka eristav tegur, mis võimaldab kehtestada nn Euroopa kaubamärgi.**

2.6.5. **ELil on vahendid, et arendada neis valdkondades juhtivaid projekte.** Teatud ettevõtjatele pakub majandusliku tasuvuse ja jätkusuutlikkuse kriteeriumide mudeli ühendamine edaspidi – või juba nüüd – tõelist suhtelist eelist uute turgude võitmiseks.

2.6.6. **Rõhutades majanduse ajakohastamise püüdlustes ja poliitilistes huvides jätkusuutlikkuse mõistet, võib EL kaasata liikmesriigid ühisprojekti (pärast Brexiti šokki) ning asetada inimesed Euroopa projekti keskmesse.**

3. **Kuigi selliste uute jätkusuutlikkust lubavate uute mudelite esiletõus on ELi jaoks tõeline võimalus, tuleb saada sellest suurejoonelisest vajadusest hea arusaam ja ülevaade, et teha kindlaks muutuste algatajad ja neid julgustada.**

3.1. **Funktsionaalses majanduses** asendatakse näiteks kauba müümise põhimõtte kauba kasutamise müümisega. Üksiktarbija ei osta enam söidukit, vaid liikuvusteenust teenuseosutajalt. Jätkusuutlikkuse seisukohast võimaldab omandilt kasutusele üleminek a priori: julgustada tarnijaid lihtsustama toodete hooldust, pikendama nende kasutusiga, kasutama ökodisaini ja neid ringlusse võtma; pakkuda paljudele tarbijatele sama vara kasutamist, suurendades seeläbi juba toodetud ja mõnikord alakasutatud kaupade kasutamist; pakkuda neid kaupu juurdepääsuhinnaga, mis on omamise hinnast madalam.

3.2. **Jagamismajandus** on mõiste, mille sisu ei ole veel kinnistunud⁽⁴⁾. Üldiselt kohaldatakse seda mõistet ettevõtjate suhtes, kes arendavad digitaalplatvorme, kus erasikutel on võimalik kaupu või teenuseid vahetada: koossõit, kaupade rent, kasutatud kaupade ostmine, laenamine, annetamine jne. Selle määratluse üle käivad siiski arvukad arutelud: mõnede arvates hõlmavad need ka selliseid kasutajalt kasutajale vahetussüsteeme, mis ei põhine digitaalplatvormidel, mõned lisavad sinna ettevõtjad, kes üürivad välja endale kuuluvaid kaupu, ning mõned välistavad kõik algatused, mis pärinevad ettevõtjalt, kelle eesmärk on kasumi teenimine.

3.3. **Ringmajandus omalt poolt** töötati välja lineaarse mudeli vastandina⁽⁵⁾. See tugineb nn positiivse väärtuse suletud ahelate loomisele, milles kaasatakse tooted või materjal kasutajale lõpus uuesti tootmisprotsessi. Ideaalses ringmajandusmudelis kasutatakse kaupade puhul ökodisaini, neid toodetakse taastuvatest või ringlusse võetud vahenditest või teiste sektorite jäätmetest, neid taaskasutatakse, parandatakse, täiustatakse ja võetakse viimaks ringlusse. Ringmajanduse eelised on järgmised: riskide ja kulude vähendamine, lisaväärtus, tarbijate lojaalsus ja töötajate motiveeritus.

3.4. **Kõik uued nn jätkusuutlikud majandusmudelid ei ole hõlmatud üksnes kolme eespool toodud käsitusega, kuid need viimased võimaldavad siiski esile tuua uute majandusmudelite kirjeldamiseks kasutatavate teatud mõistete ebaselgust, peegeldades arutelusid jagamismajanduse raamistiku või selle tiheda seose üle koostöömajandusega. Mõned käsitused võivad ka kattuda ning funktsionaalset ja jagamismajandust võidakse pidada ringmajanduse osaks.**

⁽³⁾ Kõnealusel teemal vt ELT C 21, 21.1.2011, lk 33, kus selgitatakse üksikasjalikult sotsiaalselt vastutustundlikke finantstooteid.

⁽⁴⁾ ELT C 303, 19.8.2016, lk 36.

⁽⁵⁾ ELT C 264, 20.7.2016, lk 98.

3.5. Tuleb ka rõhutada **neid uusi majandusmudeleid arendavate ettevõtjate mitmekesisust**: oma tegevust uuendavad suurettevõtjad tegutsevad kõrvuti idufirmade (kes soovivad saavutada hüppelist kasvu), sotsiaalsete ettevõtjate (kes võivad olla sotsiaalmajanduse osa), vabatahtlike ühenduste ja kodanikualgatustega.

3.6. Lisaks, kuigi mõned ettevõtjad taotlevad korruga nii majanduslikku tasuvust kui püüavad vastata ka keskkonnavaldele, sotsiaalsetele ja juhtimisalastele väljakutsetele – ning asetavad jätkusuutlikkuse oma projekti keskmesse ja hindavad selle mõju eesmärgiga seda parandada –, ei jaga teised seda nn tahtlikku jätkusuutlikkust. Nende esmane eesmärk on kasum ning nad leiavad, et nende majandusmudelil on ülejäänud ühiskonnale positiivne välismõju, ilma et nad seda mõõdaksid ja püüaksid parandada.

3.7. Nendes uutes mudelites ei seata tingimata eesmärgiks jätkusuutlikkust kõigis aspektides. **Ettevõtjad, kes arendavad majandusmudeleid, võttes eeskujuks ringmajanduse, keskenduvad tavaliselt oma äritegevuses rohkem keskkonnaküsimustele ning suurendavad ressursside säästmist.** Kuid selleks, et süsteem oleks ka sotsiaalselt jätkusuutlik, peab ringmajanduslik valik olema jätkuvalt taskukohane ja tarbijale kättesaadav. Lisaks, isegi kui loodud tootmisahelad võivad olla kohalikud ning soodustada nii kohalikke vahendeid ja töökohti, ei ole välistatud, et kasutatavaid ressursse, näiteks ringlussevõetud materjale, transporditakse pikkade vahemaade tagant. **Vastukaaluks võib jagamismajanduse esmane eesmärk olla suurendada kasutajate juurdepääsu kaubale, kohaldamata seejuures keskkonnanõudeid.**

3.8. **Samuti on oluline meeles pidada, et uute n-ö jätkusuutlike majandusmudelite tegeliku mõju suhtes tuleb ettevaatlik olla.** Jagamismajanduse platvormide keskkonnamõju üle käivad veel arutelud. Platvormid, mis võimaldavad üksikisikutel saada uue kauba ostmise asemel juurdepääsu teiste inimeste kaupadele, avaldavad sageli keerukamat keskkonnamõju, kui esialgu näib ⁽⁶⁾. Näiteks suure vahemaa puhul konkureerib koossõit sageli auto üksikasutamise asemel vahetult rongitranspordiga. Teisalt ei omanda üksikisikud teiste üksikisikute kaupu selleks, et vähendada uute kaupade ostmist, vaid selleks, et suurendada oma tarbimist. Üldisemalt võttes **ei piisa omandilt kasutusele üleminekust tarbimise keskkonnajalajälje vähendamiseks või kulu vähendamiseks tarbija jaoks.** Nii on nutitelefoni müügi asemel nende rentimist pakkuvatel ettevõtjatel kalduvus pakkuda oma kasutajatele toodete sagedase uuendamise võimalust ning nad ei rakenda tingimata ringlussevõtu- ega taaskasutussüsteemi.

3.9. Viimaks tuleb märkida, et jagamismajandus tekitab olulisi küsimusi monopolide tekkimise, andmekaitse, tööõiguse, tehingute maksustamise ja traditsiooniliste majandusmudelitega konkureerimise valdkonnas, nagu peegeldub kasutajalt kasutajale majutuse platvormide üle peetavatest aruteludest.

3.10. **Kuigi ametiasutused peavad toetama ettevõtjaid, kes tegelevad innovatsiooniga nimetatud põhimõtetele tuginedes, siis peavad nad seejuures säilitama kriitilise suhtumise nende tegelike kavatsuste ja mõju suhtes ning teadvustama nende ettevõtjate mitmekesisust ja nende tegevuse aluseks olevate põhimõtete ebaselgust.**

4. **Arvamuse viimases peatükis esitatakse põhimeetmete loetelu, mis võimaldavad ELil ergutada uute mudelite kasutuselevõttu ja nende jätkusuutlikkust.**

4.1. Kõigepealt on vaja hinnata uute majandusmudelite toetamiseks Euroopa tasandil juba tehtud algatusi. **See küsimus on juba tõmmanud avaliku sektori otsuselangetajate tähelepanu liikmesriikides ja liidu tasandil.** Otsuselangetajad on hakanud jälgima nende arengut, küsima küsimusi nende uute mudelite kestlikku arengusse antava tegeliku panuse kohta ning kaaluma, milliste avaliku sektori poliitikavahenditega saaks toetada suurima mõjuga mudeleid.

4.1.1. **Euroopa Komisjonil** on käimas mitu algatust seoses arukat, innovatiivset ja jätkusuutlikku tööstust käsitleva teatisega, milles sedastatakse kavatsus võtta vastu tööstuse konkurentsivõime terviklik strateegia, ühendades kõigi sidusrühmade aktiivsed rollid, ning võimestada üksikisikuid. Algatused on järgmised:

— ringmajanduse meetmepakett,⁽⁷⁾ mis sisaldab ettepanekuid jäätmealaste õigusaktide läbivaatamise kohta ning üksikasjalikku ringmajanduse tegevuskava, hõlmates meetmeid kuni 2018. aastani;

— ringmajanduse sidusrühmade Euroopa platvorm, et soodustada heade tavade tutvustamist ja nähtavust sidusrühmade vahel ning nende võrgustiku loomist;

⁽⁶⁾ Kestliku arengu ja rahvusvaheliste suhete instituut (IDDRI): „Jagamismajandus: väljakutsed ja võimalused keskkonnahoidlikule majandusele üleminekul“.

⁽⁷⁾ http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/index_en.htm.

- koostöömajanduse ⁽⁸⁾ ja veebiplatvormide ⁽⁹⁾ Euroopa tegevuskava;
- uuringud jagamismajanduse jätkusuutlikkuse või tööstusökoloogia kohta;
- riigihangete pakkumismenetluste vabatahtlike suuniste väljatöötamine;
- jätkusuutliku rahastamise kõrgetasemelise eksperdirühma soovitude koostamine 2017. aasta jooksul, et jätkusuutlik rahastamine kaasataks selgelt arusaadaval viisil ELi strateegiasse ning kapitaliturgude liitu.

4.1.2. Komitee on juba vastu võtnud mitmesuguseid arvamusi, milles käsitletakse funktsionaalset majandust, ⁽¹⁰⁾ jagamismajandust ja sarnast koostöömajanduse mõistet, ⁽¹¹⁾ ringmajandust, ⁽¹²⁾ innovatsiooni uute majandusmudelite hoogustajana ⁽¹³⁾ ning majandust ühise heaolu nimel ⁽¹⁴⁾. Neis arvamustes on esile toodud:

- nende uute mudelite jätkusuutlikkuse potentsiaal ning vajadus analüüsida paremini nende tegelikku mõju;
- vajadus eelistada ettevõtjaid, kes tegelikult kasutavad territoriaalseid, koostööl põhinevaid, ökoloogilisi ja sotsiaalseid mudeleid.

4.2. Neis arvamustes tehakse ettepanekuid sektori võetavate meetmete kohta, et toetada uusi ja jätkusuutlikke majandusmudeleid kasutavate ettevõtjate arengut. Need meetmed on esitatud allpool ja neile on lisatud ideid, mis on tekkinud käesoleva arvamuse raames korraldatud kuulamiste käigus.

4.2.1. Kõigepealt on vaja luua alaline struktuur, mis keskendub jätkusuutlikkuse potentsiaaliga uutele majandusmudelitele ja mille ülesanne on jälgida nende arengut ja käesolevas arvamuses esitatud soovitude rakendamist. See struktuur peab hõlmama ELi institutsioone, eelkõige Euroopa Komisjoni ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteed, samuti innovatiivsete ettevõtjate ühendusi, ametiühinguorganisatsioone, ühinguid ja teadlasi.

4.2.2. Lisaks peavad Euroopa ametiasutused aitama neid arenguid paremini mõista ja jälgida.

4.2.2.1. Selles osas võiks komisjon suurendada oma panust teadusuuringutesse, sealhulgas vastutustundlikesse uuringutesse, et **paremini mõista uute majandusmudelite tegelikku, sotsiaalset ja keskkonnamõju** ning nende arengut takistavaid tegureid. See aitaks ka selgitada mitmete sageli ebamääraste käsituste määratlusi. Seda tööd tuleks teha koos teadusuuringute ja innovatsiooniga tegelevate sidusrühmadega, et kasutada ära nende kogemusi.

4.2.2.2. On oluline, et Euroopa tasandil koos Eurostatiga ja liikmesriikide tasandil koos nende statistikaametitega **töötataks välja näitajad ja koostataks statistika**, et jälgida nende mudelite arengut ja **suurendada nende nähtavust**.

4.2.2.3. Uute majandusmudelite väljatöötamise üks oluline tegur on eri sidusrühmade hariduse ja koolituse edendamine, et parandada teadlikkust neist mudelitest ja muuta need nähtavamaks. Uued jätkusuutlikud majandusmudelid esindavad praegu ikka veel üksnes väikest osa Euroopa majandusest. Sidusrühmad kasutavad sageli väljakujunenud põhimõtteid ja mehhanisme, samuti puudub neil arusaam oma probleemidest. Seepärast oleks oluline töötada välja koolitusprogrammid

- **avaliku sektori otsuselangetajatele ja nende asutuste töötajatele** pakkumiskutsete väljatöötamiseks, et innustada uusi ja jätkusuutlikke majandusmudeleid kasutavaid ettevõtjaid;

⁽⁸⁾ COM(2016) 356 final.

⁽⁹⁾ COM(2016) 288 final.

⁽¹⁰⁾ ELT C 75, 10.3.2017, lk 1.

⁽¹¹⁾ ELT C 75, 10.3.2017, lk 33; ELT C 303, 19.8.2016, lk 36; ELT C 177, 11.6.2014, lk 1.

⁽¹²⁾ ELT C 264, 20.7.2016, lk 98 ja ELT C 230, 14.7.2015, lk 91.

⁽¹³⁾ ELT C 303, 19.8.2016, lk 28.

⁽¹⁴⁾ ELT C 13, 15.1.2016, lk 26.

- **innovatiivsetele ettevõtjatele**, et julgustada äriinkubaatoreid pakkuma koolitusi jätkusuutlikkuse, näiteks toodete taaskasutuse teemal;
- **kõigile ettevõtjatele, eeskätt VKEdele**, et suurendada nende teadlikkust uuenduslikest ja jätkusuutlikest majandusmudelitest;
- **enesearendamise/ümberõppe sektoris tegutsevatele töötajatele**, et aidata neil omandada uute majandusmudelite ja jätkusuutlikkuse väljakutsete jaoks vajalikke oskusi;
- **üldsusele ja tarbijatele** teadlikkuse suurendamise programmi kaudu, et teavitada neid uutest majandusmudelitest ja nende toodetest.

4.2.3. Lisaks nende mudelite järelevalvele ja paremale mõistmisele on vaja kasutada ka muid vahendeid.

4.2.3.1. Hädavajalik samm on **heade tavade ja kogemuste vahetamise edendamine innovaatorite vahel – ja teadusringkondadega** – internetivõrgustike ja -platvormide kaudu. Mõne uue majandusmudeli puhul on juba käivitatud erasektori algatusi. Komisjon peaks analüüsima võimalusi neid algatusi toetada ja täiendada ilma neid asendamata ning neis osalema, et neid uuendusi paremini mõista ja innovaatoritega arutada. Teiste majandusmudelite puhul on selliseid algatusi keeruline luua, seda eeskätt inim- ja finantsressursside puudumise tõttu. Komisjon peaks neid rohkem toetama ja kaasama.

4.2.3.2. Selliste võrgustike üks ülesanne peaks olema ka **hõlbustada innovaatorite juurdepääsu Euroopa toetusmehhanismidele, millele neil on õigus**. Uusi majandusmudeleid kasutavad ettevõtjad on sageli VKEd, kes kurdavad ELi menetluste keerukuse üle.

4.2.3.3. Komisjon võib **jätkusuutlike majandusmudelite puhul soodustada rahastamisele juurdepääsu konkreetset innovatsioonile suunatud pakkumismenetluste kaudu**. Samuti peaks ta tagama, et riigihanke-eeskirjad ei kujuta endast ebaproportsionaalset takistust uusi jätkusuutlikke majandusmudeleid kasutavatele ettevõtjatele, ning nägema ette erandimehhanismi, et kaitsta neid konkurentsi eest, millele neil on võimatu vastata. Lisaks ei tunne innovatsiooni tavapärased (nii avaliku kui ka erasektori) rahastajad neid uusi mudeleid hästi ning on seetõttu nende toetamisel kõhklevad ega hinda nende sotsiaalset ja keskkonnaalast kasu. Euroopa Komisjon peab paremini analüüsima rahastamisele juurdepääsu raskusi uute jätkusuutlike majandusmudelite puhul ning koostama soovitusel nende ületamiseks. Samuti võiks ta kaaluda alternatiivse (virtuaalse, sotsiaalse) raha tekkimist ja selle võimalikku rolli nende mudelite toetamisel.

4.2.3.4. **Uute ja jätkusuutlike majandusmudelite arendamiseks on vaja neid katsetada**. Mõnel juhul, näiteks liikuvuse või tööstusökoloogia valdkonnas, tuleb neid katseid ellu viia koostöös avaliku sektori asutustega. Komisjon võiks soodustada uute jätkusuutlike mudelite katsetamist sihtotstarbelise innovatsiooni rahastamise fondi kaudu, mis oleks avatud avaliku ja erasektori partnerlustele. Eelkõige peaks komisjon tagama, et neid katsed hõlmavad ka maa- ja äärelinnapiirkondi, mitte ainult suuri linnakeskusi.

4.2.3.5. Katsetustest saadav tagasiside peaks võimaldama tuvastada **uue standardimisvajaduse ning teha kindlaks normid ja eeskirjad, mis takistavad teatud innovatiivsete ja jätkusuutlike mudelite tekkimist**. Normid ja eeskirjad tuleb viia innovatsiooniga kooskõlla, nagu on tehtud ehitussektori uute toodete ja teenuste heakskiitmise menetluse puhul. Suurem osa uute majandusmudelite taga olevaid ettevõtjaid on VKEd, kellel ei ole alati vahendeid, et tulla toime normide kehtestamisest tuleneva töökoormusega.

4.2.3.6. **Teine oluline vahend, et toetada uute mudelite arendamist, on nende integreerimine ELi poliitikavaldkondadesse**. Seega tuleb kasutajalt kasutajale suunatud kauplemiskohti ja funktsionaalse majanduse ettevõtteid käsitleda jäätmetekke vältimise teguritena ja neid tuleb toetada ringmajandust käsitleva ELi poliitika raames. Tegemist ei ole uute valdkondlike algatuste või valdkondlike eeskirjade loomisega, vaid uute majandusmudelite kaasamisega uude tööstusstrateegiasse⁽¹⁵⁾ ja olemasolevatesse valdkondlikesse poliitikasuundadesse.

4.2.3.7. **Komisjon peab võtma arvesse teatud uute majandusmudelite võimalikku soovimatut kõrvalmõju, eelkõige sotsiaalküsimuste, tööõiguse ja ebaausa maksukonkurentsi seisukohast**. Koostöömajanduse osas peab Euroopa Liit jätkama oma jõupingutusi Euroopa järelevalve ja ühtlustamise valdkonnas.

⁽¹⁵⁾ COM(2017) 479 final.

4.2.4. Üldiselt saavad uued jätkusuutlikud majandusmudelid areneda üksnes juhul, kui ettevõtted ja ettevõtjad on veendunud, et see on ELis 2030. või 2050. aastal majanduslikult asjakohane. Seepärast tuleks **jätkusuutlikkust käsitleda ELi valdkonnaülese eesmärgina. ELi poliitika-, maksu- ja õigusraamistik peab tagama suurema nähtavuse, et suunata majandustegevuses osalejate, avalik-õiguslike asutuste ja kodanikuühiskonna tegevust.** Seda silmas pidades soovitatakse käesolevas arvamuses järgmist:

- **kõrvaldada takistused poliitilisel tasandil, käsitledes jätkusuutlikkust valdkonnaülese kriteeriumina, mis võimaldab ajakohastada Euroopa majandust.** See tähendab, et ELi poliitikasuunad tuleb kooskõlastada jätkusuutlikkuse kriteeriumidega ja kriteeriumid lisada õigusaktidesse. Seega võiks iga uut õigusakti kontrollida rangema jätkusuutlikkuse seisukohast. Poliitilisel tasandil peab EL välja töötama tugeva sõnumi, et näidata oma toetust kestlikule arengule ja oma juhtpositsiooni. See peab toimuma kestliku arengu eesmärkide Euroopa uude 2030. aasta strateegiasse lisamise kaudu, võttes vastu ELi tulemusnäitajate ja SKPd täiendavate näitajate koondtabeli ja lisades selle Euroopa poolaasta raamistikku;
- **sisestada sotsiaalsed ja keskkonnaga seotud väliskulud majanduskäsitluse, innustades liikmesriike hõlmama paremini ökoloogilist maksustamist⁽¹⁶⁾ ja kaotama keskkonnakahjulikud toetused.** CO₂-hinnasignaali tuleb tugevdada Euroopa tasandil, eelkõige heitkogustega kauplemise süsteemi reformi või täiendavate riikliku tasandi meetmete võtmise abil energiasektoris, mis põhjustab 60 % CO₂-heitest. See väliskulude sisestamine võimaldaks suurendada selliste jätkusuutlike toodete ja tehnoloogiate konkurentsivõimet, mille eesmärk on piirata selliseid väliskulusid ja mida on mõnikord kallim toota;
- **töötada välja jätkusuutlikku tarbimist ja tootmist soosiv õigusraamistik** (ökodisaini standardid, kaupade kasutusea pikendamine, energiamärgised, jäätmetekke vältimise eesmärgid, reostusevastane võitlus, hoonete energiatõhususe standardid jne). Praegu ei lähe näiteks ökodisaini käsitlevad õigusaktid piisavalt kaugele⁽¹⁷⁾. Norme tuleks kohandada VKEde konkreetse olukorraga (VKE test).

4.2.4.1. **Finantssektori toimimine tuleb ümber korraldada, et muuta see jätkusuutlikuks ning kaasata keskkonna- ja sotsiaalprobleemid selgelt investeerimisvalikutesse ja riski mõistesse** usaldatavusnõuete ja maksevõimestandardite raames. See protsess on juba käimas sotsiaalselt vastutustundlike investorite ja teatud suurettevõtjate puhul koos integreeritud mõtteviisiga, mida kasutatakse strateegiliste ja juhtimisotsuste tegemisel⁽¹⁸⁾. Praktikas võib selline arutelu kaasa tuua ka

- lühiajalise lähenemisviisi kasutamise vähenemise, näiteks suunates rohkem hoiustajaid omandama pikaajalist vara,
- avatud lähtekoodiga lahenduste ja tarkvara kasutuselevõtmise toetamise finantssektoris, et edendada tervistavat konkurentsi,
- FinTechi kriteeriumide ja jätkusuutlikkuse kriteeriumide vastavusse viimise,
- ettevõtjate ja finantseerimisasutuste jätkusuutlikkust puudutava aruandluse paranemise (keskkonnareitingute/sertifikaatide toetamine) (vt kliimaga seotud finantsteabe avalikustamise rakkerühma soovitusi sel teemal),
- jätkusuutlikkuse kriteeriumide lisamise usaldussuhtest tulenevatesse kohustustesse,
- jätkusuutlikkuse kontrollimise tulevastes Euroopa finantseeskirjades.

Brüssel, 18. oktoober 2017

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Georges DASSIS

⁽¹⁶⁾ ELT C 226, 16.7.2014, lk 1.

⁽¹⁷⁾ Ökodisaini tööplaan aastateks 2016–2019.

⁽¹⁸⁾ Jätkusuutliku rahastamise kõrgetasemelise eksperdirühma töö.